

Jasen Boko

Roman tek POLAZIŠTE za predstavu

Fjodor Mihajlovič Dostojevski
Zločin i kazna

Redatelj:
Aleksandar Ogarjov

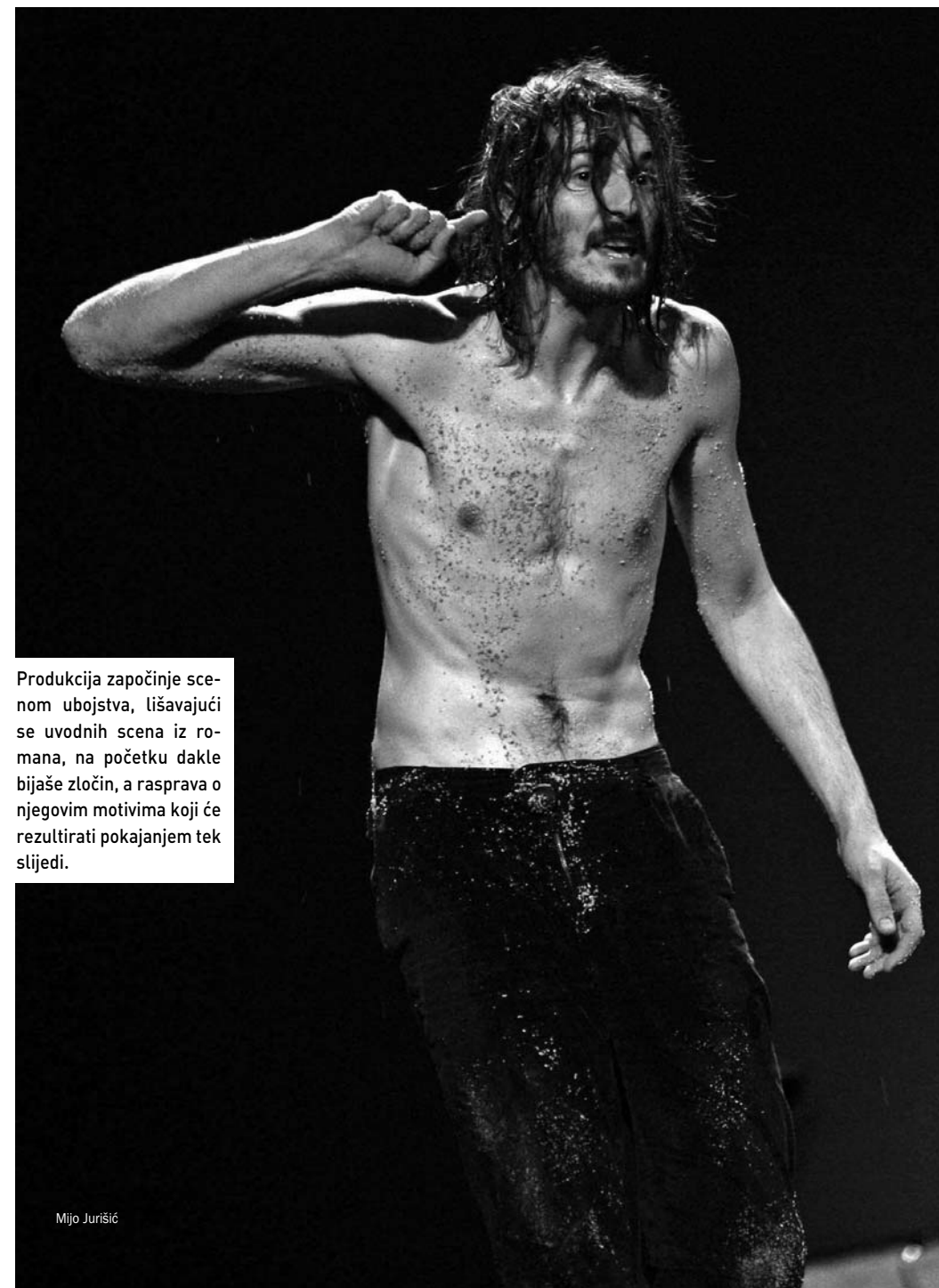
Hrvatsko narodno
kazalište u Splitu

Premijera:
27. veljače 2009.

Da je Aleksandar Ogarjov začudna i danas vrlo rijetka kombinacija intelektualca, čovjeka iznimna osjećaja za likovno i kvalitetnog redatelja, koji usto ima i iskustvo glumca, iz čega onda proizlazi posvećeni rad s glumcem, uvijek smo se na hrvatskim scenama u više navrata, a posljednji njegov kazališni rad u našoj zemlji *Zločin i kazna* u splitskom Hrvatskom narodnom kazalištu najbolja je potvrda njegovih redateljskih karakteristika.

Dostojevski je u *Zločinu i kazni* objavljenom 1867. godine spojio dvije svoje ideje prvobitno namijenjene dvama različitim djelima, onu moralnu postoji li pravo na ubijanje *bezvrijednih* ljudi u navodno više svrhe i drugu koja je govorila o ozbiljnom društve-

nom problemu alkoholizma i posljedica koje on donosi na obiteljski život. Prvi u seriji njegovih velikih romana koji su vrhunac romaneskne umjetnosti uopće filozofska je rasprava koja kombinira anarhističke ideje i moral pravoslavlja u koje je ruski autor do tog vremena duboko uplovio. Složenost ideja i motiva i dramski zaplet krimića utemeljenog na crnoj kronici – omiljenom vrelu tema Dostojevskog – rezultirali su čestim postavljanjem ovog djela na svjetskim kazališnim scenama u različitim adaptacijama. Neke od njih zahvaćaju u kompletno tkivo romana, često s upitnim uspjehom, jer Dostojevski ne zauzima jasne pozicije dobrog i lošeg, njegov dijalog uvijek je sukob otvorenih i oprečnih ideja koje autor najčešće prezentira ravnopravno, bez crno-bijelih zauzimanja stavova pa je dramaturški teško postaviti pozicije protagonista i antagonista. Druga krajnost dramatzacija ide u minimalizam, uzima samo neke motive ili lica, poput iznimne predstave *K. I. iz Zločina i kazne* Kame Ginkasa koji mon-

Produkcija započinje scenom ubojstva, lišavajući se uvodnih scena iz romana, na početku dakle bijaše zločin, a rasprava o njegovim motivima koji će rezultirati pokajanjem tek slijedi.

Mijo Jurišić

Andrea Mladinić, Mijo Jurišić

No, ako su motivi i ideje bogatog romana svjesno reducirani, sama predstava bogata je vizualnim i auditivnim elementima, ona je pravi spektakl.

odramski priča sudbinu sasvim marginalnog lika iz romana Katarine Ivanovne Marmeladov.

Ogarjov, adaptirajući roman, odlučuje se, čini mi se mudro, za put redukcije: cijeli složeni roman usredotočuje na trokut Raskoljnikov-Porfirije Petrovič-Sonja Marmeladova, sublimirajući *Zločin i kaznu* na jasnu dramaturšku liniju i potpuno ostavljajući po strani ostale motive, prije svega one vezane uz obitelj Marmeladov, ali i one koji pojašnjavaju obiteljsku situaciju Raskoljnikova. Takva je adaptacija čista i podređena kazalištu, ali oni koji bi u njoj poželjeli naći *cijelog* Dostojevskog mogli bi ostati razočarani. Ogarjov je zapravo u svojoj postavci slijedio želju samog autora, koji je jednom, pišući o mogućnostima ovog romana na sceni, govorio upravo o tome, potrebi da se slijedi tek jedna ideja ili dramaturška linija. Splitska predstava tako ne postaje scenska ilustracija lektire, nego

kazališna činjenica koja potvrđuje da je djelo, bilo ono drama ili roman, tek polazište za predstavu.

Adaptacija se tako formira oko trokuta ubojica, istražitelj i prostitutka s karizmom svete, a ovako reduciran tekst ostavlja znatno više mjesta kazališnim sredstvima, što Ogarjov vrlo vješto koristi. On već na početku *udara u glavu*: produkcija započinje scenom ubojstva, lišavajući se uvodnih scena iz romana, na početku dakle bijaše zločin, a rasprava o njegovim motivima koji će rezultirati pokajanjem tek slijedi.

No, ako su motivi i ideje bogatog romana svjesno reducirani, sama predstava bogata je vizualnim i auditivnim elementima, ona je pravi spektakl. Ono što, međutim, fascinira jest da je svaki i najsitniji element *vanjske* opreme predstave promišljen iz njezine redateljske koncepcije, ovdje nema ni jednog mjesta u kojem bi efekt bio

Mijo Jurišić, Trpimir Jurkić

Najdojmljivi je Trpimir Jurkić kao Porfirije Petrovič koji je od najpoznatijeg sudskog istražitelja svjetske literature napravio antologijsku ulogu, sigurno jednu od najboljih u bogatoj karijeri.

svrha sam sebi, što često vidimo na domaćim scenama. Ma koja glazba, u odabiru samog redatelja, u datom trenutku bila korištena i ma kako se scenska slika vizualno spektakularno formirala, svi ovo motivi prozile iz asocijacija koje nudi sam tekst i dramaturški su dobro i točno korišteni. Jasno je da bogati asocijativni niz u kazališnom jeziku Ogarjova izvire iz semantike samog romana pa ni glazba ni svjetlo nisu tek atraktivna ilustracija riječi izgovorenih na sceni.

Za ovakav spektakularni vizualni identitet predstave zaslužni su prije svega scenografkinja i kostimografkinja Vera Martinova, pravi virtuoz scenskog svjetla Zoran Mihanović i videorad Ivica Mušana. Martinova scenu povremeno pretvara u morsku obalu mediteranskog ugodaja i boja prekrivenu pijeskom i projekcijom galebova u pozadini, da bi je odmah zatim zatvorila u mrak unutar

njeg svijeta Raskoljnikova i Porfirija Petroviča. U promišljenoj scenografiji vrata iza kojih čeka Porfirije Petrovič, mogu se tako pojaviti i na plaži, a da sve ima svoju logiku. Njezini kostimi asocijativno su vezani na vrijeme Rusije u drugoj polovini 19. stoljeća, ali su nenametljivo suvremeni, čime uspješno riješavaju čest problem periodizacije scenskog razdoblja. U mrežu vizualnih asocijacija duboko se upleće auditivno podcrtavanje predstave, od nagašene škripe vrata iza kojih će Raskoljnikov ubiti Aljonu Ivanovnu i njezinu sestru pa do raznolikog, ali nimalo slučajnog odabira glazbe, koja ne ilustrira, nego komentira ili dodaje novo značenje onom što gledamo na sceni. Glazbu povremeno i izvodi mali orkestar na sceni, opet s punim dramaturškim opravdanjem, a glazbenici su iskorišteni i za nekoliko dosjetljivih dramaturških rješenja, kao oni koji serviraju hranu, recimo.

Ono što me iskreno zanima jest sudbina ove predstave: pitam se postoji li u Splitu i ovom društvu kojim dominira banalnost, površnost i laka estradna zabava za kratkotrajnu upotrebu još uvijek dovoljno ljudi spremnih naći strpljenja i vremena kako bi odgledali trosatnu predstavu koja umjesto površnosti poziva na ozbiljno razmišljanje i duboku zamišljenost?

rasprava Ogarjov mizanscen često vrlo hrabro zamjenjuje pravom koreografijom koju su radili istaknuti splitski baletani Albina Rahmatuljina i Lev Šapošnjikov. I ovaj za dramsku predstavu neočekivani niz dinamičnih scenskih pokreta ima čvrsto uporište u semantici predstave.

U pametno promišljenoj redateljskoj viziji produkcije ponekad nastradaju glumci, na koje redatelj ponese vlastitim idejama jednostavno zaborave ili ih spremno žrtvuju na oltaru veličanstvenog koncepta. Međutim, kako Ogarjov, osim što pripada majstorskoj radionici Anatolija Vasiljeva koji posebnu pažnju uvijek poklanja glumcu, i sam ima ovo iskustvo, njegova je posvećenost glumcu temeljita i jednako promišljena kao i kompletna predstava.

Kako bi razbio potencijalno statičnu strukturu dijaloških

Najdojmljivi je Trpimir Jurkić kao Porfirije Petrović koji je od najpoznatijeg sudskog istražitelja svjetske literature napravio antologijsku ulogu, sigurno jednu od najboljih u bogatoj karijeri. Duboko promišljen, a opet zaigran, suptilan, a istodobno snažan, zavodljiv i dinamičan u pokretu, ali dikcijski precizan i jasan, Jurkićev je Porfirije virtuozan glumački rad. Njegovo ponašanje i ono što izgovara, baš kao u samom romanu, stalno se igra podtekstom koliko i samim Raskoljnikovim, koji unatoč svojim bogatim idejama i odlučnim skrivanjem zločina ne može pratiti svoga istražitelja i njegovu igru sa zločincem. Mijo Jurišić kao Raskoljnikov nešto je manje glumački suveren, pogotovo uz Trpimira Jurkića, a dodatno ga opterećuje i činjenica da igra jednog od najdramatičnijih likova svjetske proze. I premda mu je na nekoliko mjesta nedostajalo glasovne razgovijetnosti, što treba pripisati i iznimno teškim akustičnim uvjetima otvorene pozornice, svoga je Raskoljnikova glumački pronašao. Tamo gdje je postojala neka

glumačka dvojba pomagao je njegov fizički izgled: svojom pojavom Jurišić je izgledao kao prototip revolucionarnog studenta zaludenog idejama koji umjesto mijenjanja svijeta proživljava vlastite košmare.

Andrea Mladinić kao Sonja Marmeladova imala je posebno težak glumački zadatak jer je njezina uloga u adaptaciji djela drastično reducirana, a ostala je i bez konteksta vlastite obitelji, tako snažno naglašenog u romanu. Mlada glumica, izdanak splitske glumačke klase, i bez čvrstih uporišta u tekstu nesumnjivo je uspjela suptilno realizirati kompleksni karakter, dodavši mu, kad je već nedostajalo tekstualnih objašnjenja njezinog karaktera, neobičnu začudnost. Posebno je dojmljivo bilo njezino čitanje Lazarova uskrsnuća iz Evanđelja, scena koja rezultira doslovnom vatrom u knjizi što opet u semantici predstave ima posebno značenje. Želim vjerovati da je ova uloga, baš zato što je napravljena više iz glumačke intuicije nego iz čvrstog temelja u tekstu, uspješna najava jedne značajne glumačke karijere, jer Split dugo nije imao kvalitetnu mladu glumicu stvorenu u vlastitoj glumačkoj radionici.

Kako je predstava temeljena na ovom trokutu, ostali glumci na sceni imaju znatno manje zadatke pa je teško i suditi o njihovim glumačkim dostignućima i mogućnostima. Nešto su primjetnije bile uloge Mirjane Donadini, Vicka Bilandžića, Marka Petrića i Ante Krstulovića koji su, što bi se zgodnom frazom reklo, korektno odradili svoje glumačke zadatke, podređujući se dominantnoj trojci.

Ono što me iskreno zanima jest sudbina ove predstave: pitam se postoji li u Splitu i ovom društvu kojim dominira banalnost, površnost i laka estradna zabava za kratkotrajnu upotrebu još uvijek dovoljno ljudi spremnih naći strpljenja i vremena kako bi odgledali trosatnu predstavu koja umjesto površnosti poziva na ozbiljno razmišljanje i duboku zamišljenost?

Splitski *Zločin i kazna* nisu apsolutno genijalno i antologijsko djelo koje će zlatnim slovima biti obilježeno u nekim rezimeima epohe, ali u kontekstu onoga što gledamo na domaćim scenama, a pogotovo u Splitu, na pozornici nacionalne kuće, predstava je pravi dobitak koji kombinira mudrost, znanje, redateljsku viziju, glumačku kvalitetu i dojmljivu vizualnost. Javna je tajna o kojoj se najčešće šuti da na hrvatskim scenama (da opet ne prozivam samo Split), rijetko gledamo ozbiljno promišljene predstave u kojima postoji suvisao redateljski rukopis, produkcije iza kojih stoji netko tko zna i što i zašto radi i iz kojih jasna redateljska vizija zrači u svakom segmentu predstave.

Zbog svega toga premijera *Zločina i kazne* F. M. Dostojevskoga u režiji Aleksandra Ogarjova u splitskom HNK-u može se okarakterizirati kao značajno kazališno dostignuće snažne redateljske vizije koja međutim ne zanemaruje glumce, kako se to često događa u pretencioznim "konceptualnim" projektima kojima je jedina svrha eksponiranje samoga redatelja. Split će ovu predstavu zapamtiti!